

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר**
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגילדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 606

מסכת זבחים נ"ג-נ"ט

בס"ד, כ"ו טבת תשע"א

השבוע בגליון

- שני דיני אכילה בקרבן פסח
- הפתרון המבריק של בעל "אבני נזר"
- למאחרי השבת בליל הסדר
- "חצות" - אין כזה רגע
- לא צריך זמן כדי למות

- חובת בניית בית המקדש - אימתי ועל מי מוטלת?
- תפילה מאחורי יולון עזרת הנשים
- המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור הקרבת קרבנות בימינו?
- שתי סיבות לפתיחת דלתות אהל מועד בעת השחיטה
- כמה פעמים החמה שוקעת?

דבר העורך

צוואת הדגים המלוחים

שגרת החורף בעיצומה. חודשים ארוכים לפנינו, גשומים ואפוריים, ודומה כי הגיע זמנם של שני מכתבים מרתקים שנכתבו לפני עשרות רבות של שנים, לעלות על שולחננו.

הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקא, היה מספר על בחור בשם לייזר יודל, אשר למד בישיבת הלוסק, והיה מקבל תדיר מכתבים מאביו ובכולם מסר חד ונוקב: **"בני יקירי בכל עת שתלבת ותתחבט אם ראוי וכדאי להפסיק את הלימוד עבור דברי-מה, תכריע באופן הבא: הרהר בכנות, כיצד היית נוהג לו היית יודע שהיום הוא יומך האחרון, ועוד מעט קט ייצא הכרוז... כפי שהיית נוהג באותו יום, כך נהג גם ביום רגיל, לכאורה, ושגרתך, כביכול."**

הבן היה לימים ראש ישיבת מיר, הגאון רבי אלעזר יהודה פינקל, והאב, הלא הוא ה"סבא מסלבודקה", רבי נתן צבי פינקל.

על המכתב השני סיפר אחד מגדולי ישראל זצ"ל. היה זה בימי בחרותו. זמן לא רב לפני מלחמת העולם הראשונה פגש בו יהודי, ולאחר שיחה קצרה הלה גילה שהוא לומד בישיבה שבה לומד בנו, והוא שמח על כך כמוצא שלל רב. מייגע היה את מוחו זה זמן רב, כיצד יעלה בידו ליצור קשר עם בנו מחמדו, שח לבחור שנקרה בדרכו, והנה זימנה לו ההשגחה הפרטית שליח נאמן, שיעביר את המכתב היישר לתעודתו ללא נטילת אגורה שחוקה לכיס.

הרכיב האב הנרגש את משקפיו, התקין נייר כתיבה מגליל חום שהיה באמתחתו, שירבט בדחילו ורחימו מספר שורות עלי גליון, קיפלו בדייקנות ומסרו לידי הבחור, כדי שיתנו לבנו בישיבת ביאליסטוק. נטל הבחור את המכתב, טמנו בקפלי בגדיו והמשיך בדרכו.

דף נד/ב וישבו בניות ברמה

חובת בניית בית המקדש - אימתי ועל מי מוטלת?

הגמרא מתארת לפרטים את מאמצי הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש.

בניית בית המקדש מוטלת על כל הציבור, כדברי "החינוך" (מצוה צ"ה): "וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולן" (וכ"כ הרמב"ם בספר המצוות סוף מצוות עשה), אלא, שאין מצווה זו תקפה עד שימלוך מלך על ישראל (סמ"ג עשין קס"ג, כמבואר בסוגיה בסנהדרין כ/ב וברש"י שם ד"ה "שלוש" שהמלכת מלך, מחיית עמלק ובניין בית המקדש, תלויים זה בזה לעשותן כסדרן ועיין שם בס' "מרגליות הים").

בירושלמי (עיין בתוס' עבודה זרה מה/א ד"ה "כל מקום") מבואר, שלאחר איתור מקום המקדש, על נביא לאשר שאפשר להקים במקום זה את בית המקדש וכי המקום לא שימש מעולם לעבודה זרה. בקשר לכך כתב "בן יהוידע", כי רבים וטובים, ביניהם שאול המלך, תרו אחר מקום המקדש ולא מצאוהו, וכאשר איתרו דוד, נוכחו הכל לדעת כי הוא הראוי למלוכה ולא שאול: "והנה מקום המקדש לא נאמר לנביא בפירוש והיו צריכים לידע מקומו מן הכתובים, וכאשר באו שמואל ובית דינו וכל הסנהדרין וחכמי הדור ועשו אסיפה גדולה בבית המדרש כדי לברר מקום המקדש מן הכתובים, נתעלם הדבר מהם ולא היו יכולין לכוון עד שבא דוד עליו השלום וכיון להלכה את מקומו שצריך לבנותו בנחלת בנימין... וכולם הסכימו על דברים אלו וידעו שכן הוא האמת. והנה, באמת מה שחידש דוד דברים אלו מן הכתובים אין בזה חכמה נפלאה שראויה להתעלם מעין הבדולח של אדוננו שמואל וכל חכמי הדור ההוא. לכן יש לומר, כיון שבאמת נתעלם דבר זה מהם והשיגו דוד ע"ה לבדו, נעשה מזה הכרח גדול לומר שהמלוכה הנצמדת עם בניין בית המקדש היא ראוייה לדוד כי כמו שבית המקדש רק הוא השיג מקומו מן הכתובים, כן המלוכה הוא לבדו ישיג אותה והיא ראוייה אליו, מאחר ששימת מלך ובניין בית המקדש תלויים זה בזה ונצטוו בהם ביחד" [ע"ע בספר חידושי מרן ר"ז הלוי ע"ה"ת עמ' 406].

אכן, איתור מקום המקדש אינו משימה קלה. מלבי"ם (דברים יב/ה) כותב על כך: "שלא יגלה ה' סודו על ידי נביאיו להודיעם מקום הנבחר, רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחר ההכנה הראויה". אדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל, בעל "שם משמואל" (פר' ראה, שנת

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון מזוז** ז"ל
ב"ר יוסף וקמונה ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת
תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **מאיר מזוז**
וזוגתו מרת **נחמה** שיחיו - רמת גן

צעילוי נשמת

מרת **אדלה (איידל) האוזר** ע"ה
ב"ר יונה פאטשוק ז"ל
נלב"ע כ"ו טבת תשס"ד
תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו ר' **שלמה האוזר** שיחי'

צעילוי נשמת

מרת **יידל עליזה מי-זהב** ע"ה
בת הר"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשנ"ז
תנצב"ה

הונצחה ע"י בניה ידידנו הר"ר **מנחם, גבריאל ואוריאל מי-זהב** ומשפחותיהם שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **מרים ברכה רוזנצוויג** ע"ה ב"ר מאיר יהושע ז"ל

נלב"ע כ"ט בכסלו תשע"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

תרע"ה), הוסיף על כך: "ומוכרח לומר כי מאת ה' היתה זאת שלא יהיה המקום נגלה אלא לפי מסת הדרישה, ועל כן אף שהיה מפורש לא התבוננו בה בינה... כי המציאה היא ככמות הדרישה". כלומר, ככל שגדלים התשוקה והכיסופים למקום המקדש, כך גם זוכים להגיע לדרגה גבוהה יותר - "המציאה, היא ככמות הדרישה".

דף נה/ב הוא עצמו אינו נעשה אלא כפתח פתוח תפילה מאחורי וילון עזרת הנשים

פסק מהריק"ש ("ערך הלחם" או"ח סימן נ"ה סעיף י"ט): "כשיש תשעה במקום אחד ועשירי אחר הוילון שפורסן לצניעות - מצטרף, כך נראה לי". כלומר, כאשר תשעה יהודים שוהים בחדר אחד ויהודי עשירי נסתר מעיניהם מאחורי וילון, אם אותו וילון נפרס בבית לצורך צניעות ולא לחלוקה פנימית של הבית, מצטרף העשירי למניין, וכן פסק ה"משנה ברורה" (סימן נ"ה ס"ק מ"ט, עיין שם).
לא כל וילון נחשב מחיצה: דין זה, שהמהריק"ש למד מסברה, אומר ה"פרי חדש" (שם סעיף י"ג): מפורש בסוגייתנו! למדנו בגמרא שיש לשחוט קרבן השלמים "פתח אוהל מועד", היינו, יש להקפיד על פתיחת דלתות ההיכל בעת השחיטה בעזרה. והנה, מבארת הגמרא, כי וילון הפרוש בפתח זה "הוא עצמו אינו נעשה אלא כפתח פתוח", ומפרש רש"י (ד"ה "הוא עצמו"): "דלצניעותא בעלמא עביד". הרי לנו, כי מחיצה שלא הוצבה כדי לחלוק את המקום, או לשימוש אחר, כי אם לצניעות בעלמא, אינה נחשבת מחיצה המפסקת בין השוחט לאוהל מועד, ובין העשירי המסתתר מאחורי הוילון, לקהל המתפללים.

דף נה/ב שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולים המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור הקרבת קרבנות בימינו?

בסוגייתנו מבואר כי בעת שחיתת קרבן [שלמים, ורוב הראשונים ביארו כי ה"ה כל הקרבנות עיין תוס' יומא כט/א ד"ה "אלא", ולקמן סא/א ד"ה "קודם", ראב"ד מס' תמיד פ"ג, רשב"א שבועות טו/א ד"ה "הא דאמר"] בעזרה, יש להקפיד שהדלתות המוצבות בפתח אוהל מועד תהיינה פתוחות. מדברי הגמרא עולה, לכאורה, שפתיחת הדלתות היא תנאי להקרבה. והנה, בהמשך המסכת (סב/א) נלמד, ש"מקריבין אף על פי שאין בית", וכן פוסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הל' ט"ו). הרי, שלא זו בלבד שאין צורך בדלתות פתוחות, אלא שאפשר להקריב אפילו בהעדרן המוחלט?
שתי סיבות לפתיחת דלתות אוהל מועד בעת השחיטה: שאלה זו הועלתה על ידי הרשב"א (שבועות טז/א), אשר השיב בקצרה: "שדוקא בזמן שהיה הבית קיים, שיש פתח - יש דלתות". את דבריו אפשר לפרש בשני אופנים. א. דין פתיחת הדלתות מותנה בקיומו של אוהל מועד. ב. פתיחת הדלתות אינה מטרה בפני עצמה, אלא למנוע חציצה בין מקום השחיטה למקום ההיכל. מעתה, אף בהעדרו של בית המקדש, אי פתיחת הדלתות, שאינן קיימות, אינה מונעת את הקרבת הקרבנות כל עוד רואים ממקום השחיטה את מקום ההיכל (עיין "זבח תודה").

מבנה שאינו אוהל מועד, חוצץ? ההשלכה ההלכתית בין שני הסברים אלה לידי ביטוי במקרה שקיים מבנה שאינו אוהל מועד, החוצץ בין מקום המזבח למקום ההיכל, כפי שבימינו, בעוונותינו הרבים, בנוי מסגד במקום זה. אם פתיחת הדלתות מותנית בקיומו של אוהל מועד, אין בניין זה מהווה מניעה להקרבת קרבנות. אך אם פתיחת הדלתות נועדה למנוע חציצה, בניין זה חוצץ. מובן מאליו, כי בכל מקרה, אין להקריב קרבנות בימינו, ואין צורך להאריך בדבר (ראה בהרחבה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ב סימן מ"ז).

בשם הרב מבריסק זצ"ל מוסרים (עיין בהגהות הגר"ד אילן שליט"א על הרשב"א שם), שהוכיח ששני ההסברים תקפים - יש לפתוח את דלתות אוהל מועד, הן כדי שלא יחצצו בין מקום השחיטה להיכל, והן משום שיש דין מיוחד לפתוח את דלתות אוהל מועד. שהנה, מן הגמרא (יומא סב/ב) עולה, כי גם על השוחט בתוך ההיכל מוטל לפתוח את דלתותיו. חציצה - אין כאן. ברור, איפוא, שקיים גם דין מיוחד לפתוח את דלתות אוהל מועד, אם הן קיימות [ועיין שם שתמה על ה"מנחת חינוך" מצווה קמ"א, שכתב שכשר].

דף נו/א מנין לדם הקרבן שנפסל בשקיעה"ח כמה פעמים החמה שוקעת?

הכל מכירים את שיטת רבינו תם, אשר הנוהגים לפיה מסיימים את תעניתם בשעה שרבים כבר סועדים את ליבם. סוגייתנו מהווה ציר נכבד לדיון מהותי זה ב"שקיעת החמה". תחילת הדברים בדברי גמרתנו, שדם קרבן שלא נזרק על המזבח נפסל בשקיעת החמה.
כידוע, זמן תפילת מנחה הוא עד הערב (ברכות כו/א), אלא, שבגמרא לא התפרש "ערב" זה אימתי הוא. יש ראשונים (תלמידי רבינו יונה ברכות שם) שכתבו, שמאחר שתפילת מנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים (ברכות שם), ובסוגייתנו מבואר שדם קרבנות נפסל בשקיעת החמה, הרי שסוף זמן תפילת המנחה הוא ב"שקיעת החמה". משהגענו למסקנה ש"עד הערב" היינו עד "שקיעת החמה", כל שנותר לברר הוא אימתי "שקיעת החמה".

לא חלפו ימים רבים, ויושבי חלד התודעו לקולות הנפץ של מלחמת העולם השנייה. אבק שריפה מילא את חלל האויר, דרכים נחסמו, צירי תנועה נהרסו וכל הנתיבים היו בחזקת סכנה, יהודים נפוצו לכל עבר ותרבו המהומה.

במשך שנים ארוכות שמר השליח הנאמן על המכתב שנמסר לידי, עדי יפגוש את הנמען. לאחר שמונה שנים התברר לו כי במקום מסויים יעלה בידו לפגוש את בנו של כותב המכתב, והוא שם את פעמיו לעבר המקום. כותב המכתב, שבלה מנדודים, נפח את נשמתו זה מכבר מצרות ומתלאות, ונקל לשער את ההתרגשות העצומה שאפפה את בנו עם הציפייה לקבלת המכתב. בני משפחתו הצעירה שזכה להקים, לא עצמו את עיניהם כל הלילה. שוב ושוב היה צובט בהתרגשות את לחיו של בנו הבכור הקרוי על שם אביו המנוח ודמעת על לחיו. וכי קלה היא בעיניכם הדבר - קבלת דרישת שלום כתובה מהאבא נוחו עדן.

בבוקר בושש השליח לבוא, ומיודענו חש צורך עז לתת ביטוי לתחושות המעורבות המפכות בו, והוא שם את פעמיו לעבר בית מלאכתו של המסגר. כך יאה וכך יאה, סיכם עם נוות ביתו, למכתבו האחרון של אבא זכורונו לברכה. עמדו השניים, בלוויית בני המשפחה הדוממים, והתלבטו בין סוגים שונים של מסגרות גדלים וצורות, עד שנמנו וגמרו לרכוש מסגרת עץ בעלת שקעים ובלטות כגלי הים, זכר למכתב שעשה את דרכו אליהם בתלאות ובנדודים.

כעבור מספר שעות נשמעה הדפיקה המיוחלת על דלת הבית. המכתב הגיע. כשגופו חידודין חידודין, פתח הבן את המעטפה הבלויה, הוציא מתוכה נייר חום ועליו מספר שורות דייקניות, כתובות בעפרון גס בכתב ידו המסולסל של אביו האהוב כל-כך. **סבינו** עמדו בני משפחתו והביטו בו בעיניים כלות. רעייתו עמדה הכן עם המסגרת, כדי לשמר את המכתב היקר מיד לאחר קריאתו, לבל יאונה לו כל רע. עיניו התרוצצו על פני השורות, מלה אחר מלה, שורה אחר שורה, והנה, הוא הופך את הדף, מביט בתקווה בצידו השני, וחוזר לראש הדף. "נו, מה הוא כתב", נשמעה משאלה סקרנית מפי אחד מאחיו שהוזעק למקום לרגל המאורע, אך מיודענו שתק, והמשיך לבהות במבוכה גוברת והולכת בשורות שלפניו.

הוא בוודאי בהלם, סבר האת, חטף את המכתב מידי אחיו וקרא בקול את תכנו:

"הבן יקיר לי.

בבואך הביתה, רכוש נא בדרך ארבעה דגים מלוחים אשר אהבתי.
אבין אוהבך."

הא לך צוואה...

בעת חגים ושמחה, רבים הם הכלים העומדים לרשותנו כדי להקנות לבנינו אחריו ערכים חשובים. כבני מלכים אנו פותחים את חודש תשרי, קולות השופר מרעידיים את הלבבות, סממנים ותפוח בדבש מסייעים לתחושה המרוממת. יום הכיפורים, היום הקדוש, נחרת בלבבות הרכים, וחג הסוכות שבסיומו חג שמחת תורה, מלא וגדוש במאפיינים בולטים, החל בדיוור בסוכה וכלה ברקידה עם ספרי התורה.

בימי שיגרה שני מכתבים אלו יכולים לעמוד מול עינינו בעת שנשאל את עצמנו, איזה רושם היינו רוצים שילדינו יספגו על חיי היום-יום שלנו. היידעו ויבינו בנינו כי הדבר החשוב ביותר לאבא הוא השיעור הקבוע שלזו או יפנימו כי כל יומו של האב לא נועד אלא כדי לאפשר לו לעבור על העיתון בניחותא בסיומו של יום.

איש אינו מעלה בדעתו כי בעל מכתב הדגים המלוחים נהג שלא כיאות - מי מאיתנו אינו אוהב דגים מלוחים? מאידך גיסא, אי אפשר להשקית את המחשבה המנקרת: 'לו רק היה יודע האומלל כי זהו מכתבו האחרון'...

זה נראה פשוט מידי, אבל זו המציאות. דווקא הפעולות השגרתיות, לא אלו הנדירות והמיוחדות,

הן התלם של הדור הבא בעקבותינו. פעולותינו אלה, הרי הן כסממני דרך לצועדים אחרינו, ומוטל עלינו ליצור את הרושם הנכון, האמיתי, על ידי פעולה עקבית, בלתי מתפשרת, של קביעת עיתים לתורה. יום יום, יום יום. שאם לאו, נשאיר אחרינו את צוואת הדגים המלוחים...

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נד/ב לא היו ידעי דוכתיה היכא

מדוע הוסתר מקום המקדש?

גמרתנו מתארת לפרטים את מאמציהם הקדחתניים של דוד המלך ושמואל הנביא לאתר את מיקומו של בית המקדש, שנאמר (שמואל א' יט/ח): "וילך הוא ושמואל וישבו בניות" - שהיו יושבים ברמה ועוסקין בנויו של עולם". רבינו בחיי מביא מספר טעמים לכך שמיקומו לא היה ידוע מראש: א. שלא ידעו אומות העולם את מעלת המקום ויילחמו על כיבושו. ב. שתושבי הארץ לא

המחלוקת לגבי זמן השקיעה: ובכן, בנושא זה נחלקו גדולי הדורות. לדעת הגאונים (שו"ת מהר"ם אלשקר סימן צ"ח), "שקיעת החמה" הוא הזמן שבו כדור החמה שוקע [ולאחר מכן בין השמשות, היינו, ספק לילה לדעת רבי יהודה, עיין שבת לד/ב עיין שם]. אולם, לדעת רבינו תם שתי שקיעות יש. האחת, כאשר גוף השמש נסתר מעינינו, והשנייה זמן רב אחר כך (ראה "מגיד משנה" הל' שבת פ"ה הל' ד' ועוד), ובלשון בעלי התוספות (ד"ה "מנין") "תחילת שקיעה" ו"סוף שקיעה". עד השקיעה השנייה, לשיטתו, הרי זה יום גמור, אף על פי שהשמש שקעה זה מכבר. לדעתו, כאשר חז"ל אמרו "שקיעת החמה", כוונתם לשקיעה ראשונה, וכאשר הם התבטאו בלשון "משתשקע החמה", כוונתם לשקיעה שנייה. ואכן, את גמרתנו בה מבואר שדם נפסל בשקיעת החמה, מפרש רבינו תם, שהוא נפסל ב"שקיעה השנייה" (עיין שם בתוס' ובספר הישר שבת קפ"א, בדפוס חדש סימן רכ"א בספר "הרוקח" סימן נ"א) - איננו נכנסים כעת לשאלה מתי היא ה"שקיעה השנייה", שהיא דיון ארוך בפני עצמו.

ואילו בעלי התוספות (שם) נקטו בשיטה מעניינת. ברור, הם אומרים, ששקיעת החמה היא ב"שקיעה השנייה", אך דם קרבן תמיד נפסל כבר בשקיעת החמה הראשונה [עיין "שיטה מקובצת" שכתב כן בשם ר"ת. אך כבר הקשה בספר "אור המאיר", פ"ב סימן א', שמדברי ר"ת בספר הישר הנ"ל מוכח שאינו סובר כן].

עד מתי אפשר להתפלל תפילת מנחה: מעתה, לשיטת הגאונים, יש לסיים את תפילת מנחה עד שקיעת כדור החמה, ואילו לשיטת רבינו תם, אפשר לסיימה עד ה"שקיעה השנייה". ואילו בעלי התוספות, אף שהם סוברים כרבינו תם, יתכן שיורו שיש לסיים את תפילת מנחה עד ה"שקיעה הראשונה", שכן, תפילת מנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים, והם הרי סוברים שאי אפשר לזרוק את דם קרבן תמיד לאחר ה"שקיעה הראשונה" (וכדברי תלמידי רבינו יונה).

להלכה כתב "משנה ברורה" (סימן רל"ג ס"ק י"ד): "לכתחלה, צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא, דהיינו, שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעינינו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אחר כך בצבור" [ראוי לציין את דברי ה"לבוש", שם, שמניין שעות היום הוא מנץ החמה עד השקיעה, ולפי זה אין להתפלל מנחה לאחר שקיעת החמה, על אף שדעתו כרבינו תם. וכבר תמה על כך "מנחת כהן", ועיין בספר "משנת אליהו", להגרא"א מישקובסקי זצ"ל, פסחים סימן ט"ז].

דף נו/ב ואינו נאכל אלא עד חצות

אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

במשנתנו נאמר: "הפסח אינו נאכל... אלא עד חצות" הלילה, וגמרתנו מבארת שמשנה זו היא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, אך לדעת רבי עקיבא, מן התורה קרבן פסח נאכל עד עלות השחר [ורבנן הם שהגבילו את אכילתו עד חצות, כהוראתם לגבי יתר הקרבנות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יגלוש באכילתו לזמן האסור באכילה].

שני דיני אכילה בקרבן פסח: הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, בעל "אור שמח" (הל' חמץ ומצה פ"ו הל' א') מחדש, כי גם לדעת ר"א בן עזריה, מן התורה רשאי אדם לאכול קרבן פסח לאחר חצות, אלא, שלדעתו את מצוות אכילת "בשר הפסח" יש לקיים עד חצות בלבד. כלומר: שני דינים שונים יש בקרבן פסח. א. מצוות אכילת קרבן, ככל הקרבנות, היינו: על בעל הקרבן מוטלת חובה שהקרבן יאכל, גם אם לא על ידו. ב. מצוות אכילת בשר פסח, היינו: מצווה על כל יהודי לאכול **בעצמו** מבשר קרבן פסח. לדעת ר"א בן עזריה, את מצוות אכילת בשר פסח יש לקיים עד חצות, אך דין "אכילת הקרבן" אינו פורח בחצות. הא ראייה, שקרבן פסח נחשב "נותר" [בשר קרבן שנותר מעבר לזמן הקצוב לאכילתו] **רק בבוקר!** (ועיין "זבח תודה", ועיין עוד מ"מ וציונים באוצר מפרשי התלמוד פסחים קכ/ב).

נחלקו ראשונים (עיין "זבח תודה" כאן שציין את שיטות הראשונים), אם הלכה כר"א בן עזריה או כרבי עקיבא. לגבי אכילת האפיקומן, "שולחן ערוך" (או"ח סימן תע"ז סעיף א') פוסק: "ויהא זהיר לאכול קודם חצות". זאת, מאחר שהוא נאכל זכר לקרבן פסח, ויש לחשוש לדעת הראשונים הפוסקים כדעת ר"א בן עזריה ("ביאור הלכה" שם) [ועיין שם ב"משנה ברורה" ס"ק ו' שכ"ש כזית ראשון צריך לאוכלו קודם חצות. ואם איחרו בדיעבד יאכל ולא יברך על אכילת מצה].

מאחר שאין לאכול מאומה לאחר האפיקומן, כדי שלא יכלה טעם המצה מן הפה, מאחרי השבת, שמאריכים בסיפור יציאת מצרים, אינם מספיקים ליהנות מכל מטעמי החג, משום שלפני חצות הם מזדרזים לאכול מן האפיקומן וסעודתם מסתיימת בכך.

הפתרון המבריק של בעל "אבני נזר" למאחרי השבת בליל הסדר: בעל "אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סימן שפ"א), הגה רעיון חדשני, לפיו אפשר להמשיך לאכול גם לאחר אכילת האפיקומן. לדבריו, יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה, רק בזמן שאפשר עדיין לקיים את המצווה, היינו: לר"א בן עזריה עד חצות ולרבי עקיבא עד עלות השחר, אך לאחר שחולף זמן זה, אפשר לאכול כל מאכל, כפי שאין חולק על כך, שבבוקרו של יום טוב אפשר לאכול כל מאכל בלא חשש שמא יפוג טעם האפיקומן. מעתה, בטרם חצות יכול הסועד ליטול את האפיקומן ולהכריז, כי אם הלכה כדעת ר"א בן עזריה, הוא מבקש לקיים כעת את המצווה, ואם הלכה כדעת רבי עקיבא, הוא אינו מתכוון לקיים את המצווה. או אז, יאכל את המצה וימתין עד שתחלוף שעת חצות, ויהא רשאי להמשיך לאכול ככל שיחפוץ. זאת, משום שאם זמן אכילת אפיקומן תם בחצות, פג חיובו לשמר את טעם

לעילוי נשמת

מרת **בילא עציוני-טימברג** ע"ה

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע ליל שב"ק ר"ח שבט תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף רוזינגר** ז"ל

ב"ר אברהם שמשון ז"ל נלב"ע כ"ה בשבט תשס"ב

מרת **חנה (הלן) רוזינגר** ע"ה

ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשס"ב

תנצב"ה

הונצחו ע"י נכדם הר"ר **דב ריגר** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מזרחי** ז"ל

ב"ר עזרא ז"ל נלב"ע א' שבט תשל"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **ברנע** שיחיו י-ם

לעילוי נשמת

מרת **הינדא פרומר** ע"ה

ב"ר אלכסנדר אפרים ז"ל נלב"ע כ"ט בטבת תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה בירנברג** ז"ל

ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשל"ה

ומרת **שושנה רייזל בירנברג** ע"ה

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ב' בטבת תשנ"ו

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

המצה בפיו. ואם זמן אכילת אפיקומן תם בעלות השחר, הרי התנה במפורש שאם הלכה כן, אכילתו אינה לשם מצווה ולפני עלות השחר יאכל שוב מצה לשם מצווה.

"אפיקומן" - המצה האחרונה: הגרי"ז מבריסק זצ"ל (הגדה מבית לוי עמ' ו) טען כי אם אמנם יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה רק באותו זמן שאפשר לקיים בו את המצווה, שוב אין כל צורך בתנאי. זאת, מאחר שמצת "אפיקומן" היא המצה האחרונה שאדם אוכל בזמן המיועד למצווה. כלומר, עליו להקפיד שהדבר האחרון שייאכל על ידו בזמן המיועד למצווה, היא מצה. מעתה, משאכל מצה בטרם חצות והמשיך לאכול לאחר חצות, הרי שלדעת ר"א בן עזריה כבר יצא ידי חובה, ואילו לדעת רבי עקיבא, המשיך אכילתו מגלה שהמצה שאכל לא היתה הדבר האחרון בסעודתו, וממילא הוא אינו מחוייב לשמר את טעמה של מצה סתמית... [דברי הגרי"ז הם ע"פ דברי הרמב"ם. אמנם, לפימ"ש הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לפסח, וכן פסקו הטור וה"שולחן ערוך" או"ח סימן תע"ז סעיף א', ולפי"ד ודאי שיש מקום לתנאי. ועיין גם ב"משנה ברורה" סימן תע"ב ס"ק כ"ב, שאין לאכול מצה אחר אפיקומן.]

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה אומר... מה כאן עד חצות

"חצות" - אין כזה רגע

במאמר הקודם עסקנו במחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, עד מתי יש לאכול את בשר הפסח. לדעת ר"א בן עזריה עד חצות, ולדעת רבי עקיבא עד עלות השחר. בגמרא מבואר, שר"א בן עזריה למד כן מ"היקש", שכן, במכת בכורות, שאירעה בחצות נאמר (שמות יב/יב): "בלילה הזה", ואף בקרבן פסח נאמר (שמות יב/ח) "בלילה הזה", הרי שבחצות תם זמן אכילתו של קרבן פסח.

לכאורה, כשם שבכורי מצרים מתו "בחצות" בדיוק, מן הדין, שגם אכילת קרבן פסח תהא "בחצות" בלבד. אולם, כותב בעל "נודע ביהודה" (צל"ח ברכות ט/א), מאחר שאיש אינו מעלה על דעתו שאפשר לאכול כזית בשר בזמן "חצות" בלבד, הבינו חכמים שבדרשה זו התורה ביקשה להפריד בין שני חצאי הלילה ולקבוע שאחד מהם בלבד ראוי לאכילת קרבן פסח.

מדוע אין אוכלים מצה מחצות בלבד ועד הבוקר? עדיין יש לברר, מניין לחכמים שחציו הראשון של הלילה הוא הראוי לאכילה, שמא יש לאכול את בשר הפסח מחצות ואילך דווקא? ובכן, אומר הצ"ח, יש לדעת אל נכון את כל הנתונים שעליהם מבוסס חיוב אכילת בשר הפסח בלילה הסדר, או אז שאלה זו תתמוסס מאליה.

מן הפסוק (דברים יז/ט) "תזבח את הפסח בערב כבוא השמש", דרשו חז"ל (ברכות ט/א) - "בערב אתה זובח, וכבוא השמש אתה אוכל". כלומר: אין עוררין על כך, שעם תחילת הלילה חלה מצוות אכילת בשר פסח. הדיון הוא, איפוא, מתי פגה המצווה, ועל כך נסוב הפסוק "בלילה הזה", ממנו למדים שזמן האכילה מוגבל עד חצות.

לככורי מצרים לא היה זמן למות: משעסקנו ב"חצות" נציין את השאלה המפורסמת, הרווחת בבתי המדרשות, מתי מתו בכורי מצרים? הרי כאשר נחצה חפץ יונחו לפנינו שני חלקים, ואין חלק שלישי שנמצא בין שני החצאים. מעתה, גם אין רגע מסויים שאפשר לכנותו "חצות", כי לכשנמצאנו, נחצה גם אותו לשניים... כיצד, אם כן, מתו בכורות מצרים "בחצות", לאחר שנוכחנו כי אין רגע כזה?

לא צריך זמן כדי למות: הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל ("אהל יהושע" פרשת בא שם) השיב על כך בחידוד נאה. אכן כן, אין רגע המכונה "חצות", אך גם אין רגע שבו מתים. מיתה אינה תהליך, כי אם מציאות. עד רגע פלוני אדם היה חי, ומן הרגע שלאחר מכן היה מת. מעתה, כאשר נאמר בתורה שבכורי מצרים מתו בחצות, הכוונה היא שעד חצות הם חיו, וברגע שלאחר חצות כבר היו מוטלים כדומן על פני השדה.

ינסו להשחיתו ולהרסו. ג. שהשבתים לא יתקוטטו עליו בעת חלוקת הארץ.
בעל "שפתי כהן" על התורה, מגורי האריז"ל, מפרש: כדי לחבב עליהם את המקום. שאינה דומה חיבת מקום שעמלים בחיפושיו, לחיבת מקום שנודע מראש...

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת זבחים דף נ"ד ג' יום שני כ"ז בטבת

כך נמצא מקום המקדש

פֶּאֶשֶׁר נִכְנְסוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, הֵם לֹא הִקִּימוּ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא בְּנוּ מִשְׁכָּן. הַגִּמְרָא מְסַפֶּרֶת שֶׁכֶּאֱשֶׁר רָצוּ לְבַנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יָדְעוּ הֵיכָן בְּדִיקָה הַמָּקוֹם שֶׁבוּ צָרִיךְ לְהִקְיֵם אוֹתוֹ. יִשְׁבוּ דָוָד וְשִׁמְשׂוֹן וְעִסְקוּ בְּעֵינֵי זֶה, לְבַרֵּר הֵיכָן צָרִיךְ לְהִקְיֵם אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֵם עֵינֵי בְּפִסְקוּי הַתּוֹרָה וְגַם בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ, הַמְתָּאֵר אֶת הַגְּבוּלוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵת חֻלְקוֹ שֶׁל כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט, עַד שֶׁהֵם הִגִּיעוּ לַמִּסְקָנָה הֵיכָן צָרִיךְ לְבַנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

דָּוִד הַמֶּלֶךְ הַקְדִּישׁ מֵאֲמָצִים רַבִּים כְּדֵי לְמַצֵּא אֶת הַמָּקוֹם הָרְאוּי לְבְנֵיית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵה הוּא אָמַר בְּתַהֲלִים, פָּרַק קִל"ב: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר ה' לְדָוִד... אֲשֶׁר נִשְׁבַּע... אִם אָבֹא בְּאֵהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יְצוּעֵי. אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תְנוּמָה. עַד אֶמְצֵא מָקוֹם לֵה' מִשְׁכְּנוֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב" - דָּוִד הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּע שֶׁהוּא לֹא יִכְנַס לְגוֹר בְּבֵיתוֹ שֶׁבִירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּמְצֵא אֶת מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חייג: 1700-500-151 חודש היכרות חינם

הגיע הספר לחודש שבט

הצטרף עכשיו למעגל הלומדים!

מנוי וקל! בכל חודש ספר חדש מגיע אליך! **חייג עכשיו: 1700-500-151** ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

ותן חלקנו! ספר לימוד יומי - בחלוקה חודשית בכל יום - משנה אחת, הלכה אחת ואגדתא